FRÅN HEMBYGDSARBETET

EN BORTGÅNGEN HEMBYGDSVÄN

Henrik Wallins bortgång innebär en svår förlust för Rasbo hembygds- och föreläsningsförening. Det praktiska studiearbete han som föreläsningsföreståndare där igångsatte var i sin art förebildligt och fick också tjäna som förebild för studiearbete på andra orter. Dylikt praktiskt hembygdsstudium hade visserligen på ett par håll bedrivits förut inom landskapet, men det var Rasbo föreläsningsförenings studieplan som först vann allmännare uppmärksamhet. Socknen indelades i distrikt, omfattande ett par byar, och inom loppet av tio år genomgicks socknens kultur- och naturminnesmärken ytterligt grundligt. Under studieutfärderna uppfotograferades viktiga delar av materialet — det var Henrik Wallin som skötte kameran — och han lät göra förstoringar av bilderna, som placerades i socknens skolor.

Genom dessa hembygdsutflykter åstadkoms en inventering inte bara av de fasta kulturminnesmärkena, utan också av kulturhistoriska föremål. En omfattande låneutställning anordnades i kyrkskolan, och som resultat av denna kvarblev en liten samling, stommen till ett sockenmuseum. Den visades i valda delar på den storstilade hembygdsfesten på Grän, där Henrik Wallin slagit upp sina bopålar, och förvarades sedan hos honom på ett magasin, ömtåligare föremål i hemmet. Föremålen katalogiserades, ett arbete, som avslutades kort tid före hans död.

Vid vårt sista sammanträffande vid denna tidpunkt utvecklade vi planerna för en värdig och för folkbildningen ändamålsenlig utställning av de insamlade föremålen. Greve Carl Bernadotte på Frötuna hade lovat skänka föreningen det gamla rymliga sockenmagasinet med tre bottnar, det skulle återföras till sin gamla plats vid kyrkan och inredas som utställningslokal. Men Henrik Wallin fick aldrig se planerna förverkligade.

Henrik Wallin var en stor entusiast och en god lokalpatriot. För honom var Rasbo om inte precis världens medelpunkt så dock en socken ganska nära medelpunkten.

Nils Ålenius.

*

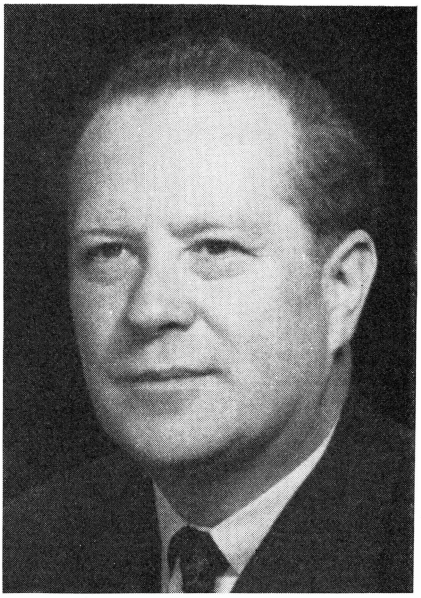

Henrik Wallin.

Henrik Wallin var född i Viksta socken, Uppland, 8 febr. 1902 och tillbringade uppväxttiden i Skuttunge. Avlade folkskollärareexamen i Uppsala 1924 och kom samma år till Stymninge skola i Rasbo, där han till sin död varit verksam. År 1927 blev han föreståndare för den år 1924 bildade Rasbo hembygds- och föreläsningsförening. Föreningen erhöll Disagillets pris 1951. I socknens förvaltning tog Wallin aktivt del såsom ledamot av kommunal- och kyrkofullmäktige. Henrik Wallin avled 12 okt. 1952.

STÅTLIGT HEMBYGDSSPEL I SÖDERFORS

Midsommardagen 1952 blev en stor dag för Söderfors och Söderfors hembygdsförening i och med att fil. mag. Karin Alinders hembygdsspel »Bruket är vårt, sa sme'n» då för första gången uppfördes med ett 50-tal bruksbor som agerande. För regin svarade författarinnan själv och Gerhard Lantz, Söderfors. Genom i Landsmålsarkivet i Uppsala och Nordiska museet i Stockholm befintliga uppteckningar hade fröken Alinder kunnat bilda sig en god före-

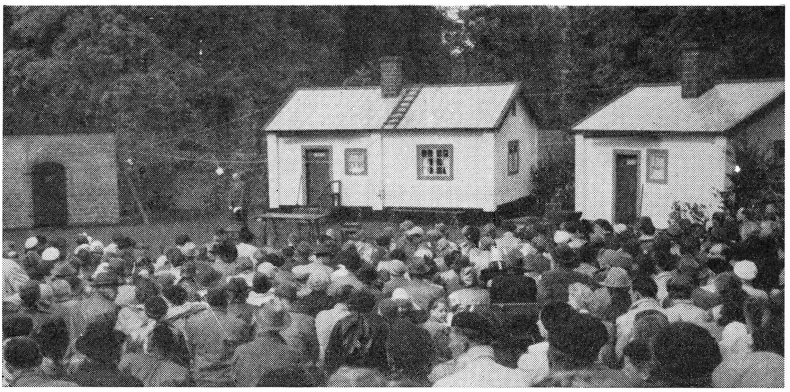

Bild 1. Ordf. i Söderfors hembygdsförening förrådsförvaltare Georg Wahlström hälsningstalar.

ställning om Söderforssmedernas tunga och slitsamma arbetsliv under senare delen av 1700-talet, då Adolf Ulrik Grill och hans maka, Anna Johanna d. y., levde och regerade och Söderfors bruk upplevde en glansperiod. Handlingen i hembygdsspelet hade förlagts till denna tid. Genom tillmötesgående från folkskollärare Sven Sjöberg, Sundbyberg, hade författarinnan kunnat tillgodogöra sig vissa historiska tilldragelser ur dennes material till en blivande sockenbeskrivning över Söderfors. Kyrkbranden 1789, som föranledde uppförandet av den nuvarande brukskyrkan, ingick i handlingen och i dialogerna omnämndes ombyggandet av arbetarbostäderna, parkanläggningen efter engelskt mönster, skolans skapande, museets färdigställande etc. Brukspatron höll »bruksarna» i strama tyglar och smedernas liv var, som antytts, tungt och arbetsamt. Trots det höll man på bruket och bruksledningen — man kallade bruket för »mitt» — och innerst inne satte man patron mycket högt. Under ledigheten från lördag middag till söndagseftermiddagen kopplade man av på bästa sätt: man samlades då till gillen på lördagskvällarna, sjöng och dansade, drack brännvin och öl, berättade historier och hade det nöjsamt. Man fick också genom bruksspelets handling en inblick i förhållandet mellan bruksbor och bönder i Söderfors under berörda epok. Sämjan var inte särskilt god, tätt som oftast förekom bråk och slagsmål. Åsbyvallen var en oroshärd, emedan den brukades av hedesundabönder samtidigt som bruksfolket hade betesmarker där. Allvarligaste tvistefröet blev isärgående meningar om äganderätten till det dyrbara höet på vallen. För att kunna skilja

Bild 2. Brukspatron Adolf Ulrik Grill (Östen Englund) med hustru Anna Johanna (Kerstin Brännström) anländer.

på mitt och ditt måste alla börja höbärgningen på samma dag. Bröt man mot den lagen, var fejden snart i gång — i värsta fall fick häradsrätten avgöra saken. Om inte höet var orsaken till bråk, kunde man slåss om någon vacker flicka, som både »bruksare» och »häsenrovor» friade till.

Detta och mycket annat åskådliggjordes i pjäsen på ett fördelaktigt sätt. Bruksborna-amatörerna — i tidsenliga dräkter från Skådebanan och Nordiska museet — spelade alla förvånansvärt bra med säkerhet i replik och gester. Huvudrollerna sköttes perfekt av Gerhard Lantz som ankarsmeden Johan Bäckström, Elsa Hjorth som hans hustru Berta samt Petrus Björklund som fältskären Halber. Den sistnämnde nådde i sin svåra roll ett bra stycke över amatörstadiet. Så hade man också arbetat hela vintern igenom med sina roller. Dagakarln och direktörsfrun, tjänstemannen på kontoret och smedshustrun hade suttit och övat spelet sida vid sida ända fram till dagen för uppförandet.

Premiärdagen var som sagt på midsommardagen och trots tunga regnmoln hade ej mindre än nära 3,000 personer samlats i den

Bild 3. De i huvudrollerna agerande; ankarsmeden Johan Bäckström (Gerhard Lantz) och dennes hustru Berta (Elsa Hjorth) samt sittande fältskären Halber (Petrus Björklund).

vackra bruksparken, där man låtit uppföra stuga och uthus åt ankarsmeden och en mindre stuga åt masugnsarbetaren, en gårdsgrupp i bländande vit puts, äkta glas i fönstren och med slaggstensgrå uthus. Sedan ordf. i Söderfors hembygdsförening förrådsförvaltare Georg Wahlström hälsat publiken bjöd han de medverkande att börja spelet. I den dramatiska handlingen ingick ett par brottshandlingar, för vilka misstankarna riktades mot den överspände fältskären Halber. Spänningen fick snart sitt grepp om publiken och de häftiga regnskurar, som med jämna mellanrum smattrade på rockar och uppspända paraplyn, tycktes inte beröra åskådarna nämnvärt. Handlingens upplösning blev inte sådan som man kanske hade väntat, och man skulle önska att pjäsen givits ett annat slut, något som också från början varit författarinnans avsikt. Men på det hela taget får man anse att framförandet av Söderfors hembygdsspel blev en succé såväl för författarinnan som de agerande. Blomsterfången, som direktör Brännström vid avtackandet överlämnade till de mera framträdande på spinnsidan samt till Gerhard Lantz, författarinnan och hembygdsföreningens sekreterare, fröken Annie

Björklingedagens hembygdsutskott: Studiebesök i Björklinge-museet. Fru Claesson ser på en vackert ornerad klövjesadel från Ladebo vid den gamla klövjevägen Björklinge-Harbo.

Wittlock — den främste initiativtagaren till bruksspelet — var välförtjänta. Att på ett så tilltalande sätt som här låta bygdens eget folk samlas kring en starkt enande uppgift, ett historiskt spel med anknytning till bygdens egna traditioner, är något som är värt det högsta erkännande. Då resultatet härtill blir så gott som i detta fall, inses hur lämpligt det är att, som fröken Alinder ofta hävdat, låta hembygdsarbetet komma till uttryck i dramatiserande av händelser i bygdens egen historia.

A.-M. T.

BJÖRKLINGEDAGENS HEMBYGDSUTSKOTT

I Björklinge socken företogs sommaren 1951 en sockeninventering under intendent Ålenius' ledning, varvid de tidigare samlingarna tillfördes en hel del värdefulla föremål. Resultatet meddelades i föregående årgång av denna publikation. Efter anvisning av intendenten har ett kortsystem upprättats över samlingarna, som visat sig omfatta inte mindre än 500—600 föremål. Hembygdsut-

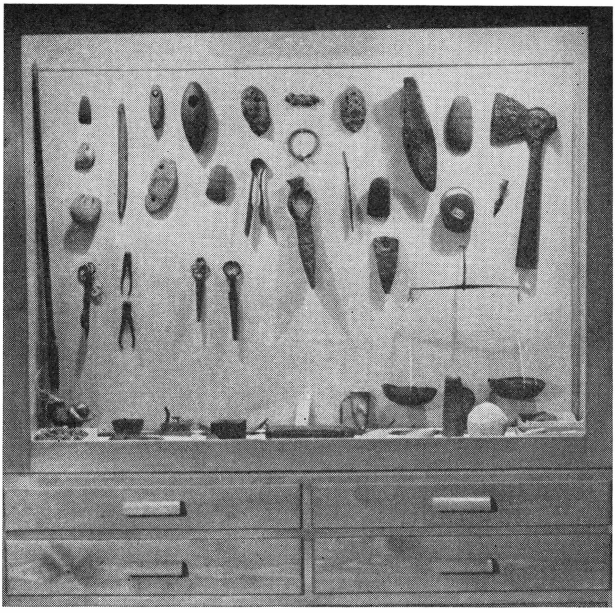

Björklingedagens hembygdsutskott: Rampbelyst monter med jordfynd m. m. i Björklinge-museet.

skottets mera aktiva medlemmar, däribland f. d. lantbrukare John Eriksson och folkskollärare Hjalmar Eriksson, har dessutom nedlagt ett förtjänstfullt arbete på samlingarnas ordnande i den från Gränby i Björklinge härstammande visthusboden vid kyrkan. I en glasmonter har man placerat särskilt värdefulla föremål, däribland en hel del fornfynd, som påträffats i socknen. Kring väggarna har andra ej alltför skrymmande föremål fått plats. Bodens källare har cementerats och iordningställts för grövre saker. Bland föremål i Björklingedagens hembygdsutskotts ägo kan nämnas, förutom olika slag av jordbruksredskap, en långrock, en vadmalsstamp, rikt snidad broderbåge, en högrimma, s. k. sonk-skor (sankskor, vilka, som framgår av benämningen, underlättat framkomsten över sanka områden) samt en god uppsättning kokkärl. Första söndagen efter midsommarhelgen firades Björklingedagen, som nu blivit tradition, och som har formen av en hembygdsfest. Någon hembygdsförening i ordets egentliga mening finnes ännu ej i Björklinge. Från kommunalfullmäktige har utgått ett anslag på 1 000 kr. för bodens och museets iordningställande.

HUDDUNGE HEMBYGDSFÖRENING

Huddunge hembygdsförening omvalde vid årsmötet den gamla styrelsen i dess helhet. Dessutom valdes s. k. byamän för bistånd vid upptagande av årsavgiften samt för att intressera Huddungeborna för mera aktivt deltagande i såväl föremålsinsamlande som i föreningsverksamheten.

Inga förändringar ha förekommit detta år vad byggenskap beträffar; vi ha blivit erbjudna en bastu, men för närvarande anse vi oss ej ha råd att flytta den.

Söndagen 29 juni 1952 firades vår sedvanliga hembygdsfest. Kl. 12 hölls en talrikt besökt friluftsgudstjänst av kyrkoherde Östlund i den vackra kyrkoruinen. Den egentliga festen började kl. 14, varvid deltagarna välkomnades av hemmansägare Eric Johansson, Sisselbo. Föredragshållare var konsulent Sven Rydberg, Lidingö, som talade om hembygden förr och nu. Efter talet spelade Calle Sunesson från Leksand på luta och Studio Vestmannia från Västerås bjöd på Astrid Lindgrens lustspel Pippi Långstrump, med Gunilla Ericsson i huvudrollen. Festen besöktes av omkring 600 personer.

Hembygdsfesterna börja alltmer anta formen av familjefester. Alla föreningar i Huddunge, som ha hembygdsvård på sitt program, delta i arbetet under festerna och i synnerhet i förberedelserna. Och såväl ung som gammal erbjuder hembygdsföreningen sin hjälp. Styrelsen noterar detta med glädje och tror att det bådar gott för framtiden.

Hj. Samuelsson.

HUSBY-ÄRLINGHUNDRA HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

Vid en sammankomst i Husby skola försommaren 1952 bildades på initiativ av några intresserade sockenbor Husby-Ärlinghundra hembygds- och fornminnesförening. Styrelse utsågs och stadgar utarbetades.

Enskilda personer hade redan dessförinnan nerlagt energi och offervilja för att tillvarata en del av bygdens minnen. Som exempel kan nämnas monumentet vid Arenberga, avtäckt år 1946 och minnande om karolintidens ryttare, som där haft sin mötes- och övningsplats under flera århundraden. Strax därefter — som minne av Livkompaniets ryttare — förvärvades genom enskild insats och tillmötesgående från hemmansägare David Johansson, Kumla by, Odensala socken, en rustkammarbod, sedermera med kommunalt bidrag flyttad till monumentplatsen vid Arenberga. Boden, av knut-

Husby-Ärlinghundra hembygds- och fornminnesförening: Från fornminnesexkursionen 7 juli 1952. Deltagarna samlade på en gravhög på Vallsta marker.

timrat grovt timmer, kan möjligen vara från slutet av 1600-talet. Sådana rustkammarbodar uppfördes, antagligen efter vissa bestämmelser, genom kunglig förordning vid rusthållsgårdarna för att ryttarna där skulle förvara hästmundering och egen mundering med harnesk och vapenutrustning. Golvet i boden består av kluvet rundvirke och taket har troligen en gång varit täckt med torv; ett tjockt lager näver utgör fortfarande undertak under det nyare teglet. För att boden skall minna om sin ursprungliga funktion har en del inventarier, som förr utgjort en ryttares utrustning, anskaffats, såsom sabel, karbin, två hjälmar, av dem en s. k. kamhjälm från 1840-talet. Vidare delar till hästutrustning, såsom sadel med förbygel, vojlockar och kandar. En väl bibehållen valtrapp från 1860-talet och diverse äldre stångbetsel finnas också.

Vid undertecknads besök vid Kolsta gård i östra delen av kommunen försommaren 1951 uppvisade Nils Olsson därstädes två mycket rostiga sporrar och ett stångbetsel. Båda sporrarna hade påträffats vid schaktning för ett garagebygge vid Kolsta gård; betslet var från Riala socken. Att en av sporrarna inte tillhörde detta århundrade syntes genast, emedan stjärnan bestod av en och en halv tum långa rundtaggar. Upphittaren donerade på stående fot hela fyndet till rustkammarboden. För åldersbestämning uppvisades föremålen för chefen för armémuseum i Stockholm. Enligt denne kunde

den ena sporren vara från slutet av 1200-talet eller början av 1300-talet. De övriga föremålen daterades till något senare tid. På Statens Historiska Museum, dit sakerna inlämnades för rengöring och konservering, blev svaret detsamma och man förordade att föremålen skulle förvaras i särskild monter i rustkammarboden.

Söndagen 7 juli 1952 hade föreningen ordnat en fornminnesinventering i trakten av Ekilla gård under ledning av amanuensen vid Upplands fornminnesförening fröken Anna-Märta Tjernberg. Inventeringen blev mycket givande, vid pass ett 50-tal större och mindre gravhögar, utgörande forna tiders bygravfält, kunde spåras. Även ett större »bronsåldersröse» på Vallsta marker togs i betraktande. Föreningsmedlemmarna voro mycket intresserade och uttryckte en önskan, att vi skulle göra om samma sak nästa år i en annan del av kommunen.

Styrelsen har under året bestått av undertecknad, ordf., hr Sven Ejdersten, vice ordf., fil. kand. Arne Bernhardsson, sekr., hr Gunnar Eriksson och inspektor Ivar Tillander, kassörer. Suppleanter äro f. d. polisman Ernst Fagerberg och klockare A. J. Grundberg.

Ivar Käll.

HÄRKEBERGA GILLE

Hembygdsgillets nionde arbetsår har präglats av samma målmedvetna verksamhetslust som tidigare. Åtta föreläsningsaftnar ha hållits, varvid sammanlagt drygt 400 personer åhört framställningar med skiftande ämnen. Föreläsningar, anordnade i anslutning till socknens församlingsdagar, ha varit särskilt uppskattade.

Badverksamheten vid hembygdsgillets badstu i Härkebergaby har i likhet med tidigare år kunnat hålla samma höga intresse vid liv. Drygt 3 000 badstu- och karbad samt omkr. 1 000 fria skolbad ha serverats. Till denna verksamhet har hembygdsgillet åtnjutit kommunalt anslag på 450 kronor.

Hembygdsgillets midsommarfest blev färgrik och omväxlande och lockade trots det mindre vackra vädret över 3 000 besökare. Konstexpon i skolan visade sig fylla en mycket viktig uppgift; under de två festdagarna skedde en fullkomlig massinvasion. Länets konstkritiker voro eniga om att konstutställningen var den fullödigaste i gillets historia. Utställningen upptog arbeten av Einar Jolin, Stockholm, och japanen Haruo Sézaki, Lidingö.

Festens stora programpunkt — »Frida och Lilla Paris» — upptog fyra scener till sång och dikt av Birger Sjöberg, sammanställda av Nils i Slätteby och under medverkan av bl. a. sångaren Olle Nygren,

Härkeberga Gille: Frida besjunges av trubaduren Olle Nygren; t. h. Härkebergabarnen i en paus mellan framträdena.

Kloster, konsertmästare Willy Böck, Uppsala, Wienerkvartetten, Härkebergabarnen samt bygdens ungdom. Dräkterna voro från Skansens klädkammare. Caj Edwinsson, Enköping, hade komponerat och instuderat danserna.

Vid högtidsstunden i sockenkyrkan talade gillets hedersledamot, landshövding Hilding Kjellman, Uppsala, och elitspelmän ur Upplands spelmansförbund gav åt uppmarschen till kyrkan en festlig och värdig inledning till festen. Vid slåttervallen drabbade slåtterlagen från SLU och JUF samman i tävlan om det av hembygdsgillet uppsatta vandringspriset och Fyrisgillet trådde under majstången gamla vackra danser till publikens livliga uppskattning.

Ett särskilt färgrikt inslag i festligheterna gjorde den japanske ministern Shiroji Yuki, Stockholm, med svit, vid sitt besök, och ministerparets barn, iförda sina japanska dräkter, väckte stort intresse. Traktortåg med lövade skrindor förde intresserade till hällristningarna i Högby, där dir. Einar Kjellén, Grillby, gav en orientering över bygdens fornminnen.

Under det gångna året har gillets styrelse utgjorts av ledamöter från Härkeberga, Långtora och Litslena socknar.

Gösta Öhlund.

HÄVERÖ-EDEBO HEMBYGDSFÖRENING

I vår jäktade tid lämnas föga rum för hembygdsrörelsens intressen och detta kan särskilt påstås vara fallet för den trakt, där ovan-

Häverö-Edebo hembygdsförening: Majstången reses på midsommarafton.

nämnda förening verkar. Det finns på orten ett stort antal föreningar, såväl ideella som fackliga, av vilka de senare visa största livaktigheten. Men även hos dem lär det möta svårigheter att finna tjänstvilliga medhjälpare, beredda att jämte föreningens ordförande hålla elden vid liv under maskineriet. Man skulle kunna tycka att en hembygdsförening borde vara en mittpunkt för olika föreningar att mötas i överläggningar om hembygdens problem utan att de olika föreningarnas särart och speciella uppgifter behövde tillbakasättas. Så är det emellertid icke — man är sig själv nog — och då kommer obönhörligt en hembygdsförening, trots ett stort medlemsantal, en god ekonomi och en vacker hembygdsgård, att stå så att säga isolerad från hembygdens verkliga liv; föreningen tynar och dör trots alla materiella förutsättningar för dess fortbestånd.

Så förhåller det sig i verkligheten med Häverö-Edebo hembygdsförening, tyvärr! Men innan man riktigt kommit till insikt om detta bedrövliga faktum och erkänt det, finnes ingen utsikt till ett uppvaknande ur försoffningen. Det är därför jag anser mig pliktig att

göra denna bekännelse — till den kraft och verkan det hava kan. Härtill må läggas att det faktiskt hos den, som kanske känt det största ansvaret för hembygdsgården, uppstått den tanken att erbjuda kommunen övertaga och vårda densamma, som ju har ett icke oansenligt värde. Det kan hända att detta blir enda utvägen. Kanske kan kommunen bättre än en enskild ledare finna intresserade personer, villiga att förestå och leda hembygdsföreningens verksamhet.

Den traditionella midsommarfesten har dock hållits även i år liksom tidigare. Folkdanslag och spelmän från Valö medverkade på ett synnerligen förtjänstfullt sätt liksom även Hallstaviks Blåsorkester, som räknar omkring 15 man. Dess verksamhet bör stödjas av såväl enskilda som kommun.

Beträffande det festliga inslaget i hembygden i övrigt må nämnas att Holmens Bruk på midsommaraftonen brukar anordna en festlighet med majstång, folkdanser, musik m. m. Valborgsmässoaftonens firande omhänderhas sedan många år tillbaka av Häverödals brandkår med både manskör och musikkår från Hallstavik, vårtal, eldar m. m. Valborgsmässofirandet är en viktig del i hembygdens folkfester. Hallstaviks Idrottsklubbs idrottsplats har under året undergått en omfattande upprustning och modernisering. Invigningen skedde under högtidliga former med bl. a. tal av länets hövding.

För hembygdens del må också nämnas, att i Edebo under vintern anordnats en omfattande folkhögskolekurs med skilda ämnen på programmet, bl. a. bygdens historia, föreningsteknik, sång, teater m. m. Initiativtagare och ledare var kantor G. Holmqvist, Edebo.

Hembygdsföreningen med sina omkring 300 medlemmar har under året endast givit sig tillkänna med ovan omtalade midsommarfirande samt ett fåtaligt besökt årsmöte med de vanliga förhandlingarna.

Oscar Sporre.

KNUTBY-BLADÅKERS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRBUND

Hembygdsförbundets arbete har under det gångna verksamhetsåret huvudsakligen koncentrerats till färdigställandet av Gammelgårdens mangårdsbyggnad, den s. k. Domargården. Det är snart endast den tidstrogna möbleringen som fattas. En del för ändamålet lämpliga möbler finns redan, ehuru föreningen med tacksamhet emottar ännu flera. Här finns goda tillfällen för donatorer.

En utvidgning av arbetet, såsom sockeninventering och hembygdsstudier, har ännu icke kunnat igångsättas, även om dylika pla-

ner ej äro främmande för oss. I samband med sommarens hembygdsfest hölls en överläggning med konsulenten i länets bildningsförbund, L. E. Ekegärd, varvid en del uppslag lämnades och riktlinjer drogs upp. Konsulent Ekegärd gav även informationer om olika bidragsmöjligheter.

Årsmötet hölls 3 juni 1952. Till styrelse valdes kyrkoherde Erik Söderlund, ordf., överlärare Martin Karlsson — vald av kyrkostämman i Bladåker — v. ordf., fjärdingsman Helge Jansson, sekr. och kassör, kyrkvärden David Berglund, föreståndare för Gammelgården, nämndeman Joel Jansson — vald av kyrkostämman i Knutby —, lantbrukare K. M. Berglund och skolvaktmästare M. Jansson. Suppleanter blev fröken Elin Pettersson, hrr Erik Carlborg, Sven Wallström, Anton Gustavsson, G. Aldén, Knutby, Erik Andersson, Gunnar Pettersson, Evert Lundquist och K. E. Pettersson, Bladåker. Räkenskaperna för 1951, som omslöt 6,912: 11 med en behållning till 1952 på 2,577: 46, godkändes och ansvarsfrihet beviljades. Behållningen har under 1952 förbrukats för de omfattande arbetena i Domaregården. Till revisorer valdes hrr Erik Jansson, Skäringby, och Einar Karlsson, Långörn, med hrr Sven Holm och Stig Ladberg som ersättare. Ett flertal andra frågor behandlades.

Hembygdsförbundets sommarfest hölls i år en vecka tidigare än vanligt, nämligen sista söndagen i juli. Festen inleddes med allmogemusik av Johan Olssons spelmanslag. Den utmärkta högtalaranläggningen gjorde att såväl folkmusik som föredrag och teater kom till full rätt. Konferensiär var folkskollärare Sven Wallström. Hälsningsanförandet hölls av vice ordf. överläraren Martin Karlsson. Fil. mag. Karin Alinder talade inspirerande och trevligt om »Ungdomen och det moderna hembygdsarbetet». Det väldansande Rasbo folkdanslag uppträdde vid flera tillfällen. En ortsolympiad med programrubriken »Knattar och kommande Knutby-knuttar konkurrera», arrangerad och ledd av lantbrukare Anders Jonsson, väckte allmän förtjusning. Det var många trevliga inslag, bl. a. tävling i att åka cykel långsamt. Ett av både idrottsbitna och andra omtyckt festinslag var att det hela eftermiddagen gavs direktrapporter via radion från Olympiaden i Helsingfors. Teaterpjäsen »Vården till eget minne» gavs i författarinnan Karin Alinders regi och spelades av ett 30-tal amatörer från Knutby, Alunda och Rasbo. Den ståtliga och väl spelade pjäsens händelser utspelades på den uppländska landsbygden på 1790-talet och de uppträdande bar tidstrogna dräkter. På kvällen dansades folklekar med liv och lust. Omkring 600 personer besökte festen.

Om vårt hembygdsförbund kan sägas att det arbetar sakta men säkert. Varje år förs Gammelgården ett stycke närmare sin fullbor-

dan, fast färdig blir den givetvis aldrig. Nya uppslag komma och nya initiativ tas. Vi hoppas nu kunna få igång studiearbetet i vinter och så småningom en sockeninventering. Arbetet med katalogisering och ordnande av Gammelgårdens samlingar skall fullföljas. Vi vill fortsätta våra uppgifter och vi tacka för årligen ökad förståelse för hembygdsföreningens arbete.

Erik Söderlund.

LIDINGÖ HEMBYGDSFÖRENING

Lidingö hembygdsförenings årsmöte 9 maj 1951 hölls å restaurang Gåshaga. Amanuensen vid Nordiska Museet fil. lic. Bo Lagercrantz höll föredrag om gamla gårdar på Lidingön med utgångspunkt från Nordiska Museets inventering av den äldre bebyggelsen där. Föredraget gav icke blott en intressant redogörelse för de olika gårdarna utan även en fängslande översikt över öns utveckling under 1700- och 1800-talen.

Vid det sedvanliga valborgsmässofirandet hölls vårtalet å Bredablickshöjden av t. f. överläraren Evert Hoffstedt och vid Skärsätra av föreningens ordförande komminister Ragnar Stenberg.

Även under våren 1951 har föreningen anordnat en fågelexkursion under amanuensen Nils Linnmans sakkunniga ledning. Midsommar firades traditionsenligt med dans kring majstången för barn vid Lidingövallen, Torsviksplatån och Brevik samt med dans för äldre vid Täcka Udden. På samtliga ställen medverkade Lidingö Folkdansgille, vilket under år 1950 anslutit sig till hembygdsföreningen. Folkdansgillet har under året anordnat en kurs i gammaldans med ledare från Svenska Ungdomsringen. Marie bebådelsedag hölls i gillets regi lekstuga å AGA mäss, som gratis ställts till föreningens förfogande. Amanuensen vid Nordiska Museet Björn Hallerdt kåserade om »När folkdansen var modern». Dessutom visades Nordiska Museets film »Danser som svunnit», varjämte riksspelmannen Ragnar Scheléns spelmanslag medverkade med musik och folkdansgillet med dansuppvisning.

Från föreningens danssektions arbete under året kan särskilt nämnas, att sektionen haft en studiecirkel i textilkunskap och heminredning.

Den 22 november 1951 anordnades en sammankomst, vid vilken intendenten vid Nordiska Museet Bengt Bengtsson höll ett föredrag med titeln »Hantverksliv i gången tid», vilket gav en levande bild av olika gamla hantverk och dess utövare. Efter föredraget sjöng intendenten Bengtsson ett antal lustiga gesällvisor. Bland deltagarna i sammankomsten märktes åtskilliga medlemmar av Lidingö Hantverksförening.

Leif Gillenius.

LÄNNA HEMBYGDSFÖRENING

Med tillfredsställelse kan vi inom Länna hembygdsförening se tillbaka på vad som blivit uträttat inom vårt arbetsområde under den gångna våren och sommaren. Det är speciellt arbetet med mjölnarbostaden vid Gamla Kvarn i Bergshamra, som fångat vårt intresse. Enligt tidigare beslut ämnar föreningen iordningställa byggnaden som hembygdsgård för att där hålla sina sammankomster. Hösten 1951 besökte intendent Ålenius Gamla Kvarn och besiktigade då framför allt mjölnarstugan. Därvid gjordes en del intressanta rön, bl. a. av fragment av gammal målning på en del väggstockar. På begäran tillkallades konservator Sven Carlsson, Gimo, som efter besöket utarbetade en arbetsbeskrivning. Under sommaren har reparationen slutförts samtidigt som elektrisk värme installerats i ett par av rummen.

Avskräckande exempel på hur gamla stugor numera förvanskas till det yttre vid renovering möter oss ofta. För att upplysa om vilka skönhetsvärden som därvid går förlorade gästade oss i våras redaktör Nils Nihlén i Samfundet för Hembygdsvård. Han höll vid en hembygdsafton ett uppskattat och lärorikt föredrag i ämnet.

Årets sommarfest blev till alla delar lyckad. Föredrag hölls om Länna socken av vår egen hävdatecknare, magister Gustav Karlsson. I olika scener presenterades därefter gamla arbetsmetoder. En fårklipperska berättade om gamla tider och klippte en gumse. Vidare förekom smörkärning i en stavkärna samt i en smörkärna av yngre datum. Synnerligen lärorikt var att se hur en gammal lännabonde tog näver.

Medvetna om de många uppgifter, vi ännu har att gripa oss an med, skall vi arbeta vidare och hoppas att hembygdsrörelsen når allt fler intressenter inom vår älskade lännabygd.

Åke Söderman.

RASBOKILS HEMBYGDS- OCH FORNMINNESFÖRENING

Rasbokils Hembygds- och Fornminnesförening har allt sedan sockeninventeringen 1950 varit i livlig verksamhet för att hopbringa penningmedel till uppförande av en hembygdsgård. Man har därför detta år, liksom det föregående, under vintern och våren anordnat flera sammankomster med föredrag eller annan underhållning samt kaffeservering, man har ordnat smålotterier samt hållit auktion på handarbeten och vävnader, förfärdigade av föreningens medlemmar och andra intresserade.

I början av juni kunde föreningen för hopsamlade medel inköpa

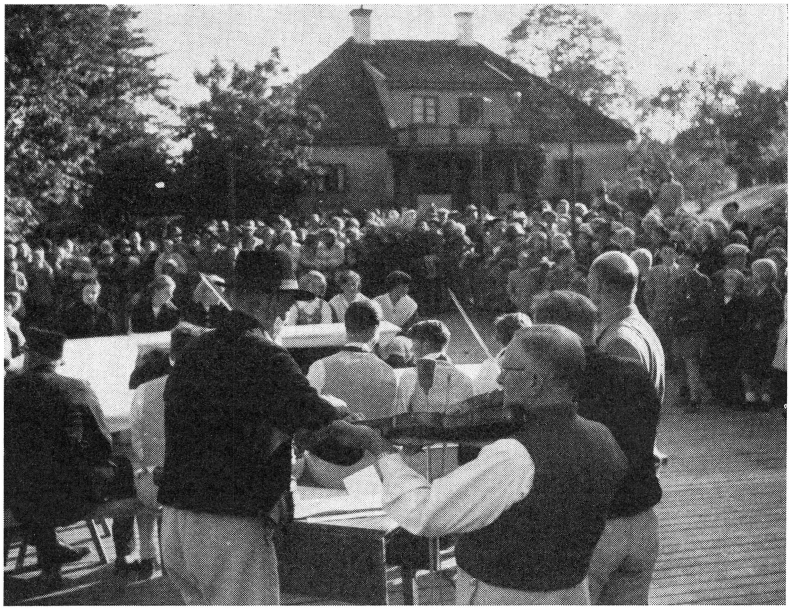

Rasbokils hembygds- och fornminnesförening: Spelmännen Johan Olsson, Uppsala, och Leonard Larsson, Viksta, spelar upp till dans vid »bondbröllopet» från 1840-talet.

en tomt till sin blivande hembygdsgård, ett gammalt soldattorp i Kölinge by om 4 tld åker och litet skog, där den gamla stugan jämte timrad lagård och källarbod skola behållas för museiändamål.

Hembygdsföreningen har tidigare av Uppsala universitet som gåva erhållit en timrad mangårdsbyggnad, omkring 250 år gammal, vilken dömts till rivning, samt en bod, dessa hus från hemman i Kölinge by. Dessa byggnader skola flyttas till den ovannämnda tomten att där användas till samlingslokal och museum. Byggnadstillstånd har erhållits, rivningsarbetet har verkställts av föreningen och uppbyggandet pågår. Intendenten Nils Ålenius och byggnadsingenjören L.-O. Lavemark, Uppsala, övervaka arbetet.

Att fira midsommar med majstång, lekar och dans har blivit en tradition inom hembygdsföreningen. Liksom många gånger tidigare hade även i år den *gamla* stallskullen vid Årby gård avröjts och lövats och givit plats för långa kaffebord. Där svängde man sedan om av liv och lust, trots att regnet skvalade utanför.

I början av augusti gjorde hembygdsföreningen i studiesyfte en

Rasbokils hembygds- och fornminnesförening: Från spelet »Ett bondbröllop på 1840-talet». Bruden, fröken Eva Lundevall, hissas.

söndagsutflykt med buss, först till Litslena kyrka, där högmässan bevistades, varefter man under sakkunnig ledning fick beundra kyrkans målningar och dess ståtliga altarskåp. Därifrån till Härkebergagården, där det medhavda termoskaffet och matsäcken smakade härligt under de höga träden, och där man besåg byggnader och samlingar. Även Härkeberga kyrka med dess vackra målningar beskådades. På återresan besöktes Klangens stuga i Litslena och Lottas gård i Kvek. En avstickare gjordes även till Gryta kyrka och Salnecke.

Liksom föregående år har hembygdsföreningen på sensommaren anordnat en större fest, som denna gång omspände två söndagar och mellanliggande vecka. Dess kärna var en livligt besökt hemslöjdsutställning, där gammalt och nytt av sockenbornas handaslöjd visades. Utställningen var anordnad inom Årby till största delen obebodda 1600-talsslott, vilket generöst upplåtits av dess ägare fru Stina Båth-Johansson, alltid redo när det gäller att gagna socknen och hembygdsföreningen.

Festen inleddes 31 aug. med högmässa i Rasbokils vackra medeltidskyrka, varvid Rasbokils och Rasbo blandade kyrkokörer sjöngo. Därefter visades kyrkan av landsantikvarien Nils Sundquist. Sedan

förflyttade man sig till Årby, där kyrkkaffe serverades vid på gårdsplanen festligt dukade långbord. Solen sken över myllrande människoskaror med landshövdingeparen Andrén och Kjellman i spetsen. Fiolmusik utfördes av kantor M. Ogander och herr S. Dahlström, Rasbokil, ordföranden godsägaren Gustaf Höök, Edeby, hälsade välkommen, landsantikvarie Sundquist, som i sin barndom varit Rasbokilsbo, berättade om Årby historia samt om Rasbokil som kulturbygd. Därvid nämnde han ett fynd som i sommar gjorts av sem. stud. Georg Lindgren, Rasbokil, under kartläggning av fornminnen för Riksantikvarieämbetet. Det är en s. k. helig vit sten av kvartsit prydd med bågformade ornament; stenens form tyder på, att den brukats vid dyrkandet av fruktbarhetsguden Frö, såsom hans symbol. Stenen blev funnen på Kölinge kaptensboställes ägor nedanför Lunkelbacken, nära en plats där fordom en trefaldighetskälla legat. Gårdens folk hade tidigare lagt märke till stenen.

Efter landsantikvariens anförande förklarade landshövding Andrén utställningen öppnad, och man spred sig i de olika salarna samt prövade sin lycka vid tombolahjul och varulotteri. Dessutom fick man lyssna till lutsång av fil. kand. G. Eneskär, Uppsala, »allvetaren» fil. kand. Anders Lundevall svarade på frågor samt utförde pianomusik, fröken Brita Lundevall sjöng gamla visor från trakten, som hennes mor upptecknat, och kvällen avslutades med dans och fyrverkeri.

Söndagen 7 sept. fortsatte festen vid Årby sedan utställningen hållits öppen och livligt besökts även under den mellanliggande veckan.

Vädret såg hotfullt ut med spridda regnskurar, varför man dukat kaffeborden i den rymliga riddarsalen i slottets bottenvåning, där stockvedsbrasan sprakade i den gamla vackra sandstensspisen. Allmogemusik utfördes av spelmännen Johan Olsson, Uppsala, och Leonard Larsson, Viksta. Förste arkivarien vid Landsmålsarkivet i Uppsala, fil. dr Manne Eriksson, höll ett intressant föredrag om »Mellan-Upplands folkminnen», varefter intendenten Nils Ålenius talade om »Gammal tid och ny». Programmet upptog vidare, förutom beskådandet av utställningen, ett »Bondbröllop från 1840-talet», arrangerat av fil. lic. Olle Veirulf, som berättade om den tidens bröllopsseder. Brudföljet tågade från slottet, i tidstrogna dräkter lånade från Skansen, till den på gårdsplanens terrass anbragta dansbanan, under musik av ovannämnda spelmän samt under medverkan av Rasbo folkdanslag, som medförde ännu en spelman. Då hade solen segrat över regnet och människorna strömmade till mer och mer. Övriga attraktioner voro skjutbana, skämtlekar och mot aftonen gammal och modern dans. Även denna dag avslutades med

fyrverkeri, och när människorna fram på natten skingrades, gnistrade ett grant norrsken.

På mångas begäran hölls utställningen öppen ännu en vecka. Festens såväl andliga som materiella behållning blev god.

Greta Höök-Lundevall.

RIALA HEMBYGDSFÖRENING

Hembygdsföreningens verksamhet har inte utvidgats i nämnvärd grad under det gångna året. Styrelsens sammansättning har varit densamma som tidigare.

Sannolikt är att hembygdsföreningarnas betydelse kommer att öka och att de får en del nya uppgifter genom storkommunernas uppkomst, med den risk för kulturell nivellering som detta kan medföra. Sålunda bör de genom sin verksamhet bidraga till att bevara den gamla sockengemenskapen och socknens värdefulla särdrag.

Ett samarbete med Riala föreläsningskommitté har resulterat i att konstnären Nils Palmgren, förut verksam i Riala, hållit ett med ljusbilder illustrerat föredrag om sina resor i Sydfrankrike och Spanien till förmån för hembygdsföreningen.

Några märkliga nyförvärv till samlingarna har ej gjorts under året. Loftboden har rödfärgats och fått sin gamla eldstad uppmurad. På sin förra plats hos hemmansägaren O. Pettersson i Björndal kallades boden alltid »brännhuset», vilket anger bodens ursprungliga ändamål och orsaken till att den haft eldstad. Då den är ovanligt rymlig och försedd med fönster, delvis blyinfattade, skulle den kunna bli en utmärkt lokal för en del av samlingarna. Därigenom skulle det bli möjligt att iordningställa den gamla mangårdsbyggnaden och möblera de tre rummen på nedre botten så tidstroget som möjligt.

Föreningens sommarfest hölls på den gamla gården i Snåret söndagen 17 aug. Dagen gynnades av ett strålande väder och tillslutningen var mycket god. Festen inleddes av kyrkoherde Gils O:son Nordberg med en kort andaktsstund. Efter psalmsång med ackompanjemang på kammarorgel av kantor Birger Carlsson utfördes musik på två fioler av kyrkoherden och kantorn. Kyrkoherde Nordberg redogjorde för sina undersökningar rörande Riala i forna tider. Han framhöll därvid att Riala, som nu är en typisk inlandssocken, förut haft mycket goda sjöförbindelser genom vattenvägar från havet in mot socknens centrum där kyrkan ligger. Kyrktrappan ligger, enligt avvägning 1875, 26,35 m över havet. Där finnes även socknens enda runsten uppställd. Enligt inskriften är den ristad av Öper, verksam som runristare tiden 1075—1100. Riala synes även tidigt

haft livliga förbindelser med Stockholm, varom bl. a. Stockholms stads tänkebok vittnar.

Sedan medlemmar ur kyrkokören sjungit en sång, berättade undertecknad om en originell nyodlare och kraftkarl, Karl Handsson i Sandal, som levde och verkade här under tiden omkring sekelskiftet.

Efter en paus för kaffe och andra förfriskningar framträdde Riala teateramatörer, som under ledning av folkskollärarinnan Britta Carlsson, själv medspelande, uppförde Astrid Lindgrens kriminalfars »Huvudsaken är att man är frisk». De unga aktörerna skötte sina roller mycket bra, synd bara att inte scenanordningarna voro helt tillfredsställande. Sedan återstod endast folklekarna, som pågick med liv och lust ännu när augustikvällen började mörkna till natt.

Gustaf Vennberg.

SAMFUNDET DJURSHOLMS FORNTID OCH FRAMTID

Rörande verksamheten under Samfundets 28:e verksamhetsår 1951 meddelar styrelseberättelsen bl. a. följande.

Två allmänna sammankomster ha hållits under året. Den första ägde rum 3 juni i samband med en utfärd till Skånelaholms slott, Norrsunda kyrka och Rosersbergs slott. Utfärden anträddes från Djursholms restaurang i fyra fullsatta bussar med Skånelaholms slott, som nu ägs och bebos av doktor och fru H. Rettig, som första färdmål. Färdledaren, förste arkivarie W. Enblom, tecknade drag ur slottets historia, varvid han bl. a. framhöll, att slottet i vissa delar erinrade om Djursholms slott. Som ägare till slottet nämndes Magnus Ladulås och Sko kloster (på 1200-talet) samt släkterna Gyllenclou och Jennings. Sedan resenärerna gjort en rundvandring i slottets första våning, besöktes det av dr Rettig skapade hembygdsmuseet, varefter färden fortsattes till den i närheten av Norrsunda kyrka belägna imponerande gravhögen »Kung Nordians hög», i storlek jämförbar med Upsala högar.

Norrsunda kyrka från 1100-talet blev nästa sevärdhet. Färdledaren redogjorde för kyrkans byggnadshistoria och de vid kyrkans restaurering framtagna medeltida kalkmålningarna. De församlade fingo därefter lyssna till orgelmusik av musikdirektör Uno Ahlgren.

Slutmålet för färden var Rosersbergs slott. Efter framkomsten dit togs matrast i den av naturen blomstersmyckade parken, varefter deltagarna i fyra olika grupper besågo rum i slottets första och andra våningar. Sedan alla samlats på borggården, höll dr Enblom ett orienterande anförande om slottet. Rosersbergs slott har fått sitt namn av släkten Tre Rosor, som under reformationstiden var ägare till godset. Gick senare i arv till släkten Oxenstierna. Vid slutet av

1700-talet tillhörde det genom köp presidenten frih. E. Broman och förvärvades efter hans död av Rikets ständer, som skänkte det till hertig Carl av Södermanland, sedermera Carl XIII. Som kungligt lustslott hade det sin glansperiod till 1860, året för drottning Desiderias död; kungsvåningarna ha sedan dess fått stå orörda. Slottets nuvarande utseende härrör i huvudsak från den åren 1696—1698 företagna restaureringen efter ritningar av Nikodemus Tessin d. y. Omkring år 1800 utfördes vid slottet vissa ändringsarbeten under ledning av arkitekten Gustaf af Sillén. — Rosersberg är sedan år 1876 säte för infanteriets skjutskola.

Sedan färddeltagarna gjort en rundvandring genom den s. k. engelska parken och dr Enblom vederbörligen avtackats för allt det arbete han nedlagt i samband med den enligt allas åsikt lyckade utfärden anträddes hemresan till Djursholm.

Den andra sammankomsten hölls på Djursholms restaurang 27 nov. 1951. Härvid gjorde jägmästare Edvard Wibeck ett »Bildsvep med naturskyddskommentarer kring Djursholm och Danderyd». Med sitt bildsvep ville talaren propagera för en ökad förståelse för naturvård. Han erinrade först om utkomna arbeten om stockholmstraktens natur- och kulturminnen och exemplifierade därefter med förträffliga ljusbilder naturminnesmärken, dels sådana som bevarats och dels sådana som varit föremål för vandalisering. Exempel på vackra partier i Djursholm voro sådana från Ösby- och Ekebysjön samt från Nora träsk i Danderyd. Talaren belyste även det område, som hade det största intresse för särskilt djursholmsbor, nämligen holmarna i Värtan. Som jägmästare Wibeck sedan många år är stor kännare av förhållandena på dessa holmar, kunde han nu uttala sig med stor sakkännedom. Bl. a. berördes det rika fågellivet samt holmarnas natur överhuvudtaget. Han ansåg, att naturen där borde bli föremål för större omvårdnad och att allt campingliv på platsen borde förbjudas. Då ordföranden avtackade föredragshållaren, framhöll han, att det skulle vara lämpligare att, som föredragshållaren föreslagit, låta djursholmarna själva få disponera över sina holmar, vilka nu äro upplåtna till främmande segelsällskap. Ordföranden ansåg till sist, att Samfundet borde taga initiativ i berörd riktning.

Såväl före som efter föredraget sjöng civilingenjör Carl-Otto Taube till luta.

Av Samfundets skriftserie har under året utkommit del VII, som tillställts medlemmarna utan kostnad.

Samfundet har under året fått mottaga en del gåvor, bl. a. en oljemålning av Robert Thegerström med motiv från Stora Värtan.

O. Thufvesson.

SUNDBYBERGS HEMBYGDSFÖRENING

Under år 1951, Sundbybergs hembygdsförenings 18:e verksamhetsår, har traditionella fester hållits, Svenska flaggans dag, midsommar- och luciafester samt julmarknad, vilka givit ett gott tillskott till föreningens kassa. Vid årsmötet 9 maj 1951 i föreningens arkivlokaler vid Järnvägsgatan omvaldes styrelsen med undantag av sekreterarposten; ny sekreterare blev fru Margareta Berglund. Ett donationsbrev, vari fröken Anna Danielsson tillförsäkrade föreningen sin fastighet i Sundbyberg, och för vilket redogjordes i föregående årgång av denna publikation, upplästes. Amanuensen vid Nordiska Museet, fil. lic. Bo Lagercrantz höll ett med ljusbilder illustrerat föredrag om »Svensk bordsservis genom tiderna», vilket rönte stor uppskattning. Sundbybergs spelmanslag medverkade med allmogemusik.

Kyrkoherde Åke Zetterberg, Spånga, höll högtidstalet vid firandet av Svenska Flaggans dag 6 juni. Vid midsommarfesten medverkade som vanligt Slåttergillet. För musikprogrammet i anslutning till Luciafesten svarade musikdirektör Erland Annmo. Komminister Gabriel Grefberg höll högtidstalet. Julmarknaden har blivit ett uppskattat inslag i stadens liv och gav år 1951 en inkomst av inte mindre än 2 600 kronor.

Föreningens museilokaler, hembygdsarkivet, som varit öppna söndagar kl. 13—15 med undantag för juni—aug. och halva december, har besökts av omkring 1 000 personer. Medlemsantalet i föreningen har under verksamhetsåret varit 184. Från Sundbybergs stad har hembygdsföreningen för sin verksamhet och som hyresbidrag till arkivlokalerna erhållit ett anslag av 2 150 kr. Sieverts Kabelverk har till föreningen överlämnat 3 000 kr. att användas till ett bokverk om Sundbyberg. Föreningens sammanlagda inkomster under år 1951 har varit 25 910: 42, med en kontant behållning av kr. 10 022: 10 mot kr. 4 769: 90 föregående år.

Henning Österberg.

SÖDERFORS HEMBYGDSFÖRENING

Föreningen har fortsatt sin verksamhet i syfte att tillvarataga och vårda de kulturhistoriska värdena vid det gamla upplandsbruket.

I verksamhetsberättelsen erinras om att Gammelgårdens tillkomst omslutes med intresse av såväl bruksinnevånarna som av tillfälliga gäster på samhället. Under föregående år var det sålunda 960 personer, förutom ett antal korporationer, som besökte det gamla

smedshemmet och skrevo sina namn i dess gästbok. Över 350 föremål, såsom möbler, husgeråd m. m., finnas nu hopbragta, varav en del nyförvärv tillkommit under det gångna året. Gårdsplanen utanför Gammelgården har under året iordningställts. Blomrabatter med perenna växter ha planterats, liksom en syrenhäck och ett antal caprifoliumbestånd. Dessutom har gårdsplanen omgärdats med ett staket av bestående värde; materialet i detsamma utgöres av spiralvridet s. k. »utställningsstål», tillverkat vid bruket under förra seklet.

En fråga, som varit aktuell allt sedan föreningen bildades, nämligen framförandet av ett hembygdsspel, har under året kunnat förverkligas under högt skattad medverkan av fil. mag. Karin Alinder, Stockholm. Efter en hel del förberedande åtgärder, studier av tillgänglig litteratur på arkiv m. m., har fröken Alinder utarbetat ett manuskript, som ger en tidstrogen bild av brukets miljö och folkliv vid slutet av 1700-talet. Att initiativet omfattades med livligt intresse av ortsbefolkningen framgick bl. a. därav att det inte stötte på några bekymmer då rollfördelningen till spelet skulle göras. Ett 50-tal personer deltogo i spelet, vars urpremiär ägde rum midsommardagen 1952.

Vid årsmötet omvaldes styrelsen, som har följande sammansättning: förrådsförvaltare Georg Wahlström, ordf., direktör P. G. Brännström, vice ordf., lärarinnan Annie Wittlock, sekr., valsverksarb. Ivar Ceder, vice sekr., fru Märta Ödberg, kassaförvaltare. Övriga ledamöter: kemist Östen Englund och verkstadsarbetare Gerhard Lantz. Revisorer: verkmästare Alvar Tidlund och folkskollärare Erik Sandberg. Medlemsantalet vid årets slut utgjorde 74.

Vid årsmötet beslutades bl. a. att föreningen skulle söka kontakt med den kontingent emigranter, som utvandrade från bruket till Amerika i seklets början. Anledningen härtill är, att en »Söderforshistoria» för närvarande är under utarbetande och att i denna skall ges plats för ett kapitel, behandlande Söderfors-emigranterna i U. S. A. Det skulle med andra ord företas en enkel Gallup-förfrågan för att utröna hur Söderforsborna funnit sig tillrätta i det stora landet i väster. På det 50-tal brev, som sändes ut, har största delen mottagare redan inkommit med ganska uttömmande svar om sina levnadsöden i det nya landet.

Georg Wahlström.

VENDELS FORNMINNESFÖRENING

Genom vänligt tillmötesgående från kommunen erhöll Vendels fornminnesförening våren 1951 tillstånd att för sin räkning få dis-

Vendels fornminnesförening: Gamla komministergården i Vendel där föreningens samlingar tillfälligt inrymts. Verandan från 1800-talets slut har avlägsnats.

Vendels fornminnesförening: Från ett av museirummen i gamla komministergården. Mitt på golvet ljustork från Örbyhus slott.

ponera gamla komministergården i Vendel, belägen vid pass 200 m söder om Vendels kyrka. De samlingar av äldre föremål, som tidigare voro magasinerade i bogårdsmurens stiglucka, har därmed kunnat beredas ett säkrare och bättre förvaringsrum. Genom intendent Ålenius' ledning har de 200—300 föremålen katalogiserats och preliminärt ordnats i olika grupper, jakt och fiske, matlagning, servering etc., i den rymliga komministergården. De på detta sätt utställda föremålen ha rönt ett icke ringa intresse från sockenbornas sida och en hel del nya föremål ha efter hand tillförts samlingarna. En till sommaren planerad sockeninventering hoppas man skall ge föreningen ytterligare föremål. Medlemsantalet är nu uppe i omkring 60. Ordförande är lantbrukare Helge Andersson, vice ordförande kyrkoherde Torsten Levén, sekreterare kantor Holger Åström och kassör Anders Ekstav.

VITTINGE HEMBYGDSFÖRENING

Under året har en karta över socknen och dess fornlämningar upprättats för hembygdsföreningens räkning av vägmästare Gideon Gustafsson, Norrgården. Samkväm och hembygdsfester har hållits i vanlig ordning. Av de förra må nämnas samkvämet i samband med högmässogudstjänsten i kyrkan kyndelsmässosöndagen. Solosång utfördes av fru Annalisa Hjälm, Morgongåva, till undertecknads ackompanjemang. Pastor Gustavsson, V. Färnebo, predikade. Vid den efterföljande sammankomsten i skolan deklamerade pastor Gustavsson på ett högt skattat sätt Rune Lindströms »Himlaspelet». Det andra stora samkvämet hölls på trefaldighetsafton. Den planerade utflykten till källan måste dock på grund av det dåliga vädret inställas. Man samlades i stället inomhus, kyrkoherde E. Perstad berättade om Peter Fjellstedt och en liten A. B. F.-kör sjöng vårsånger. Några skollärare, som firade sitt 50-årsjubileum, deltog i tillställningen med vittingesonen f. d. överläraren Erikstam i spetsen. Den sistnämnde avslutade kvällen med ett varmhjärtat anförande om hembygdsarbetet.

Till hembygdsfesten 5 och 6 juli hade som vanligt mycket folk kommit tillstädes och vädret var strålande. Första dagen kåserade herr Paul Andersson, Mälby, om kyrkokörens besök i Vilppula i Finland sistlidna sommar. Dagen avslutades med dans till Elis Eklunds kapell. Andra dagen medverkade medlemmar ur Upplands Spelmansförbund och föredrag hölls av fröken Vera Sjöcrona, Stockholm. Ett folkdanslag från Uppsala visade prov på olika folkdanser och herr C. Starck, Sala, fungerade som lekledare. Festen blev lyckad och välbesökt.

Egron Lundell.

VÄNGE HEMBYGDSFÖRENING

I förra årsredogörelsen nämndes att underhandlingar pågingo med Stiftsnämnden angående villkoren för en ev. överlåtelse av Karlssons gård i Ekeby by i Vänge till hembygdsföreningen. I skrivelse 13 nov. 1951 framställdes förfrågan om »nämnda gård skulle kunna överlåtas på föreningen för att användas som en för hela bygden tillgänglig hembygdsgård». Härtill svarade Stiftsnämnden att den gärna ville tillmötesgå denna hemställan samt begärde närmare preciserat förslag. Ett sådant framfördes i samråd med Stiftssekreteraren och Landsantikvarien i maj detta år, varvid föreslogs att samtliga till Bertil Karlssons gård hörande byggnader finge ingå i den blivande hembygdsgården, nämligen mangårdsbyggnad, källarbod, portlider, ladugård, stall, loge och agnbod. Vidare anhöll föreningen om dispositionsrätt till Kvarnbacken. Då mangårdsbyggnaden till Larssons gård vid tidpunkten för denna skrivelse i samband med Stiftsnämndens beslutade omplanering av Ekeby by redan rivits, väcktes i samma skrivelse, i syfte att bevara bl. a. den gamla byplanen, tanken att bevara Falks gård i den utsträckning som är möjligt i sin nuvarande form samt att om möjligt behålla även den vinkelbyggda längan vid Larssons gård, innehållande bl. a. portlider, emedan bygatan härigenom skulle få sin sträckning markerad även i denna del av byn. Samfundet för hembygdsvård har i skrivelse till Stiftsnämnden understrukit dessa synpunkter. I remiss har Riksantikvarien, som betonar att »Ekeby by är den enda i Sverige bevarade radbyn med fullständig ringgata», framhållit att byanläggningen är av »utomordentligt stort vetenskapligt intresse», varför ämbetet uttrycker förhoppningen »att detta ovärderliga minnesmärke av gammalt svenskt byggnadsskick icke förvanskas, detta så mycket hellre som miljön även erbjuder stora estetiska värden». Likaledes av stort intresse är professorerna Enequists och Campbells utlåtande, vari det säges vara av ett betydande intresse för forskningen i kulturgeografi och folklivsforskning vid Uppsala universitet att »på så nära håll ha tillgång till en by med medeltida plan — förmodligen den enda i riket bevarade — jämte gårdsanläggningar och byggnader av visserligen senare datum men likväl av stort kulturhistoriskt värde».

Det är klart att hembygdsföreningens inkoppling på Ekebyfrågan, vartill initiativet utgick från Stiftsnämnden och Upplands fornminnesförening, i hög grad kommit att lägga beslag på föreningens intresse och ställt den inför nya och krävande uppgifter.

Föreningens första och ursprungliga uppgift, återställandet av Ekeby kvarn, kvarstår emellertid också. För att studera kvarnar

gjordes i maj en utfärd till Lagga, där ett stimulerande ciceronskap utövades av kyrkvärden Samuelsson och byggmästare Levander, vilka, utom kvarnen vid Väsby, även visade kyrkan och den gamla prästgården. Åt byggmästare Levander har föreningen anförtrott frågan om rekonstruktion av vingarna på Ekebykvarnen och i vad mån en inre återställelse är möjlig.

En hembygdsförenings uppgift är ju också att sammanföra bygdens människor och särskilt ungdomen till högtid och fest, vars innehåll bestämmes av den folkliga traditionen när den är som bäst. Vilken högtid skulle bättre kunna fylla dessa anspråk än midsommaren? Efter förberedelser av en särskilt tillsatt kommitté, bestående av ungdomar med kandidat Bengt Rosenlund som ordförande och genom tillmötesgående av herr och fru Wennås på Lilla Kil — ett av de Vasagods som Gustaf II Adolf skänkte till Uppsala Akademi — restes majstången där på midsommarafton till glädje för ett par hundra Vängebor och andra. För att förbättra ekonomien och möjliggöra en fortsatt restaurering av kvarnen anordnades av samma kommitté ungdomar en hembygdsfest i större skala på Kvarnbacken 24 aug. Wiks nye rektor Emil Lemhagen höll ett uppskattat anförande om hembygdskänslans ursprung i förlustupplevelsen och exemplifierade detta med citat ur Selma Lagerlöfs, Heidenstams och Karlfeldts diktning. Dagens höjdpunkt blev uppförandet av en uppländsk bröllopsfest med kommentarer av fil. lic. O. Veirulf och med Vängeungdomar och några äldre Vängebor som agerande, iförda stiltrogna dräkter från 1840-talet från Skansens klädkammare. Järlåsa och Vänge kyrkokörer, Ungdomsringens folkdanslag i Uppsala samt spelmännen Johan Olsson, Leonard Larsson och Ivar Tallrot medverkade. Festen besöktes av inemot 600 personer.

Hembygdsföreningen har under året haft glädjen att mottaga gäster. Kyrkan och Ekeby besöktes under hösten 1951 av Täby hembygdsförening och i juni av ett stort sällskap under Riksantikvarieämbetets färdledning. Dessutom har visningen av Ekeby blivit nära nog en ordinarie del av vårt arbete. Den 8 juni besöktes platsen av Riksantikvarien.

Den 27 mars hölls årsmötet i Församlingssalen. Därvid talade fil. mag. Ragnar Oldberg, Stockholm, om Folkvett och bokvett, varefter Uno Geidnert visade gamla och nya Vängebilder i skioptikon.

Efter ett rikt arbetsår känner särskilt de äldre medlemmarna i föreningen ett behov att få tacka den ungdom, som har arbetat med uppgifter av olika slag. Till många andra, som vid olika tillfällen räckt en hjälpande hand, står föreningen i tacksamhetsskuld.

Per Axel Björkman.

VÄRMDÖ SKEPPSLAGS FORNMINNESFÖRENING

Föreningens arbete har under år 1951 fortgått, liksom under tidigare år, med samlande av föremål till föreningens hembygdsmuseum samt av tidningsuppsatser, fotografier och skrifter till föreningens arkiv. Hembygdsmuseet har varit öppet för allmänheten och varit tillgängligt för eleverna i Värmdö skolor för studier i hembygdskunskap.

Söndagen 3 juni hade föreningen utfärd till det karolinska herresätet Beatelund, vars byggnader och stora samlingar av konst, silver och böcker besågos under ciceronskap av ägaren, civilingenjör Westerberg och hans maka.

Årsmöte hölls på värdshuset i Gustafsberg lördagen 30 november. Till ordförande i styrelsen utsågs kontraktsprosten Lars Hedblom, till vice ordförande friherre Carl De Geer, Brevik. Efter förhandlingarna höll fil. mag. Bengt Nerman föredrag om »Skärgården i ord och bild».

På grund av de höga tryckningskostnaderna har årsbok tyvärr ej kunnat utsändas 1951. Ny årsbok är dock för närvarande under utarbetande. Föreningen har under året haft 200 medlemmar.

Nils Ädelgren.